

УДК 327.57 (540+510)

КИТАЙ ТА ІНДІЯ У ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ СУЧАСНОСТІ

САВЧАК Н.Г.,
аспірант,
Інститут
світової економіки і
міжнародних відносин
НАН України

Ця стаття розкриває особливості динамічного зростання міжнародно-політичного впливу Китаю та Індії і розвитку індійсько-китайських зв'язків у контексті трансформаційних змін глобальної системи міжнародних відносин. Автор приділяє увагу визначенню зовнішньополітичних стратегій країн, відмінностей у їх економічному зростанні й дає оцінку перспективам ролі Індії і Китаю в глобальному геополітичному просторі.

Ключові слова: Індія, Китай, глобальні трансформаційні процеси, динамічний розвиток, «мирне зростання», індійсько-китайські відносини.

На сучасному етапі динаміка міжнародних процесів значною мірою проявляється в перебалансуванні елементів глобальної системи. Міжнародна система набуває якісних параметрів, у тому числі за рахунок зміцнення нових полюсів, зокрема Індії і КНР. Ці держави є одними з найбільш динамічних центрів сили завдяки активному нарощуванню свого абсолютного економічного і військового потенціалу, а також підвищенню ваги у світових політичних процесах. Сучасні китайський та індійський осередки сили мають потенціал суттєво переформувати усталений геополітичний і геостратегічний устрій регіонів і всього континенту.

Після завершення холодної війни внаслідок трансформації системи міжнародних відносин та зміни балансу сил в Азії відбулося розширення географічного і геополітичного контексту реалізації Індією і Китаєм своєї політики. Взагалі Азію можна розглядати як типовий приклад «багатополярності»,

оскільки декілька країн, таких як США, Китай, Японія та Індія, які конкурують за владу і вплив, можуть бути означені в рамках регіону. Однак, найближчим часом відбуватиметься дифузія сили внаслідок зменшення ефективності американського регулювального впливу та здобуття регіонального лідерства певними державами, передусім КНР та Індією, а також зростання їх впливу на регіональні підсистеми.

Саме тому питання ролі й місця Китаю та Індії в сучасній глобальній системі міжнародних відносин, а також розвиток індійсько-китайських зв'язків у контексті трансформаційних змін світової політики та нового формату геополітичних перетворень є надзвичайно *актуальним*.

Особливостей розвитку індійсько-китайських відносин у контексті глобальних трансформаційних процесів XXI століття.

Центр тяжіння міжнародних відносин рішуче зміщується в Азію. За останні десятиліття тут сформувалась нова розстановка сил, коли вперше в історії, в один і той самий час кілька держав узяли на себе роль центру.

Так, КНР та Індія є одними з найдревніших цивілізацій. Важливість цих двох гігантів навряд чи можна переоцінити. Вони активно розвиваються, і об'єднані або об'єднуються світовою економікою. У сукупності їхнє населення становить 1/3 населення планети. Китай і Індія є політичними, економічними, військовими домінуючими центрами у своїх субрегіонах. Обидві країни - ядерні держави. Китай – член Ради Безпеки ООН, а Індія прагне набути цього статусу. Слід зазначити, що активна й відповідальна участь Індії і КНР у світовій політиці дедалі більше впливає на перебіг основних міжнародно-політичних і безпекових процесів на глобальному і, особливо, на регіональному рівнях.

Цілком зрозуміло, що економічний ріст багатьох країн світу в XXI столітті міг би підірвати міжнародний порядок, оскільки виникають зміни в могутності серед держав, яких намагаються контролювати в умовах цього міжнародного порядку. За останні десятиліття зростання ВВП склало у КНР – 9,1 %, в Індії – 6,1% [18]. У 2007 році спостерігалось найбільш потужне зростання країн, що розвиваються, а саме близько 13% для КНР та більше 9% для Індії [19].

Незважаючи на подібність країн, вони не однакові. Роль КНР у глобальній економіці набагато вагоміша від ролі Індії, включаючи важливе значення для інших країн. Зростання Китаю вже призвело до порушення ієрархії, що існувала в світі, й

передусім у економічній сфері. Це друга економіка в світі. Країна взяла курс на відкритість економіки, використання позитивних сторін глобалізації та вступу країни до СОТ у 2001 році [20]. Іноземні інвестиції допомогли державі перескочити етапи індустриального розвитку. З 2000 по 2008 рік експорт КНР збільшився у 6 разів, а зовнішньоторговельний профіцит – у 12 разів, що становить 7% ВВП країни [21].

Китай прагне, використовуючи слова Ден Сяопіна, «стати країною процвітаючою і могутньою (фуцзян)» [22]. Стратегія КНР на міжнародній арені визначається двома процесами, які відбуваються одночасно, – «мирний розвиток Китаю», або так зване мирне зростання Китаю та трансформація власне міжнародної системи, головним змістом чого є: в політичній сфері – рух країни від периферії системи до її центру, а в економічній площині – високий ступінь інтеграції Китаю у світову систему. У зовнішній політиці, на перший план виходить дієва глобальна і регіональна дипломатія, завдяки якій Китай прагне впливати на події, щоб набути можливості визначати динаміку світової політики й економіки [23].

Глобальна фінансова криза прискорила зростання КНР як великої сили. У відповідь на кризу Китай застосував тактику величезного фінансового і грошово-кредитного розширення, яка виявилась досить ефективною. Здається вірогідним те, що глобальна криза прискорить перехід влади від США до КНР. Десь приблизно в 2020-2030 роках КНР може наздогнати США в економічному розвитку [24]. Але це не означає, що КНР за економічними показниками одразу стане глобальною наддержавою. США мають переваги і в інших сферах – «м'яка сила» культурної і «жорстка сила» військової сфери. Отже, Китай може поставити під сумнів лідерство США лише у довгостроковій перспективі.

Зростаюча впевненість Китаю і Східної Азії в тому, що ера панування США в регіоні закінчилась, підштовхнула до нового етапу обговорення «азійської моделі розвитку», що відображає зміну співвідношення сил у Східній Азії [25]. Альтернативною організацією інститутів в Азії є «Пекінський консенсус», у якому акцент ставиться на ефективне лідерство й управління та який характеризується гегемонією однопартійної держави, технократичним підходом до управління, значними соціальними правами і обов'язками, підтвердженням цінностей національного суверенітету і невтручання, підтримкою внутрішнього ринку, зміцненням регіональних і міжнародних інститу-

тів. Метою цієї стратегії є звернення уваги на спільні для країн Східної Азії цінності, які заклали основу їх спільної ідентичності, що, в подальшому зменшить ризик конфронтації [26]. Також прихильники «Пекінського консенсусу» відмовляються від ідеї, яка пов'язує розвиток Сходу із занепадом Заходу.

Як і інші великі держави, Китай намагається трансформувати регіон, якщо не весь світ, на власний лад. Економічний успіх Китаю значно вплинув на країни регіону, особливо на Японію й Індію. Власне, суперництво з Китаєм підштовхнуло Індію до економічних реформ. Індія залишається основним конкурентом Китаю на азійському континенті – ще одна зростаюча держава з амбіціями підвищення ролі і статусу в системі міжнародних відносин. Проте амбіції й міць Китаю далеко випереджають Індію, так само як і зростання країни за соціально-економічними показниками.

Індія, як і КНР, намагається збільшити свій міжнародний статус, міць і вплив, які відповідають зростанню її економічної потужності. Основна стратегічна мета Індії – забезпечити себе від будь-якої військової загрози, щоб мати можливість проводити незалежну внутрішню й зовнішню політику, розвиваючись економічно й увійшовши у світову економіку як повноцінний гравець. Індія вступає на світову арену як перша за межами географічного Заходу демократична країна з великою територією, сильною процвітаючою економікою, культурою, населенням, й відрізняється значною етнічною й релігійною розмаїтістю. Країна має потенційну можливість перетворитися в провідного актора і відігравати ключову роль у великих політичних битвах майбутніх десятиліть [27]. Так, велика стратегія Індії ділить увесь світ на «три концентричні кола». У межах першого кола, що охоплює її безпосередніх сусідів, Делі домагається першості й права вето на втручання з боку третіх країн. У межах другого кола, що містить у собі так зване розширене сусідство в Азії й уздовж узбережжя Індійського океану, прагне врівноважити вплив інших держав і не дозволяти їм принижувати її інтереси. Це, зокрема, стосується Китаю і США. У третім колі, що являє собою всю світову арену, Індія намагається зайняти місце однієї з великих держав, ключового гравця в питаннях міжнародного миру й безпеки [28].

Слід зазначити, що Індія свідомо націлена на перевагу. На відміну від Китаю, який заперечує наявність у нього амбіцій стати великою державою, Індія відкрито вимагає, щоб її так називали. Так, Нью-Делі зажадали від США визнання індійських

військових інтересів в «протяжному стратегічному сусідстві» від Суецького каналу до Малаккської протоки [29].

Темп економічного розвитку Індії був невисоким протягом ХХ століття. З 1991 року почали проводитись ліберальні економічні реформи в країні з метою збільшення темпу зростання, але досягнення рівня економічного розвитку в 10%, як у Японії, Китаї, Південній Кореї й Тайвані, навряд чи відбудеться в Індії через проблеми з інфраструктурою та освітою [30]. Якщо це станеться, то лише через уповільнення політичного і фінансового реформування в КНР, а не посилення розвитку Індії.

І все ж Індія досягла немалих результатів – 6-8% щорічного зростання є досить реальним досягненням [31]. Це дає змогу Індії обігнати Бразилію й Росію і потрапити в одну категорію з Китаєм.

На нашу думку, наступне десятиліття Індія усе ще залишиться регіональною державою. Вона ще не матиме достатньої військової сили, щоб повноцінно впливати на Центральну, Східну і Південно-Східну Азію. Однак, ситуація почне змінюватися ближче до 2020 року. Друга половина ХХІ століття може стати епохою Індії, проте лише тоді, коли вона радикально розв'яже деякі внутрішньополітичні проблеми.

З цього приводу доцільно навести слова американського політолога Вільяма Оверхолта, який зазначав: «Можна передбачити, що за інших рівних, геополітична роль Індії в регіоні і світовому бізнесі буде набагато більшою, ніж зараз, але зайти далі цього і прогнозувати, начебто Індія стане відігравати роль, таку як китайська, або навіть більш значущу, означало б викривляти факти» [32].

Перевагою Індії є її демократія, але це не є запорукою економічного розвитку. Вже згадуваний В. Оверхолт вважає, що «теперішні економічні здобутки Індії вражають, і в результаті Індія перебуває на шляху до значної переваги на субконтиненті – не завдяки сили зброї чи розмірам, а своїй політичній стабільності і поступовому накопиченню економічних переваг. Її політична стабільність і привабливість для інвесторів настільки виділяються, що доцільно прогнозувати невинну відносну перевагу в розвитку» [33].

Отже, одна із заповує зростання Індії – це її готовність продовжувати переорієнтацію пріоритетів країни з геополітичного конфлікту на економічний розвиток, як це зробили країни Східної і Південно-Східної Азії.

Китай – найближчий великий сусід Індії, саме тому розвиток відносин, особливо економічних, є надзвичайно важливим для обох країн. З 2005 року

розвиваються відносини стратегічного партнерства між Індією й Китаєм. КНР є другою найбільшою економікою в світі, а Індія намагається стати наддержавою, хоча і в сумнівному становищі, будучи китайським історичним суперником та потенційним союзником у багатьох економічних діях, які є взаємовигідними як для Індії, так і для Китаю.

В останні десятиліття відносини Індії й Китаю розвиваються досить швидко. У XXI столітті двосторонні відносини розширились у політичній, економічній і військовій сферах. Індія і Китай стали ближче співпрацювати з приводу глобальних питань – зміни клімату, економічної кризи.

Китай та Індія – фактичні або потенційні гіганти в міжнародній торгівлі. Торговельна експансія Китаю відбувається з 1978, а Індії – з 1990 року. Китайська частка світових товарів і послуг перевищує його долю ВВП, що є надзвичайним для такої великої економіки, і свідчить про китайську інтеграцію в азіяцьку виробничу ланку [34]. Індійська торгівля товарами досі не була визначною, але вона збільшується в міру знищення торговельних бар'єрів. Динамічним сектором експорту Індії є сфера інформаційних технологій і послуг глобальним компаніям [35], проте торговельними послугами, найімовірніше, не вдасться докорінно змінити економічне становище Індії.

Індія здійснила стрибок від аграрної нації до країни зі значним досвідом у сфері комп'ютерного забезпечення. Однак вона не стала виробничим центром світу, як Китай. КНР випереджає Індію, створивши відмінну фізичну інфраструктуру доріг, залізничних шляхів, мостів і аеропортів. Індія досі не відповідає стандартам Китаю в цьому вимірі [36].

Таким чином, як тільки індійський мануфактурний сектор розвинеться й китайський сектор обслуговування стане більш конкурентоспроможним, торговельне суперництво Індії й Китаю стане серйознішим, що є логічним розширенням пошуку ринків і політичного впливу. Очевидно, що для цих країн актуальним є обмін ідеями і досвідом з приводу власного розвитку.

Загальновідомо, що масштаби китайської економіки в тричі більші від економіки Індії. Економіки Китаю та Індії є більш конкурентоспроможними, ніж такими, що доповнюють одна одну. Економічна взаємозалежність країн або слабка, або її взагалі не існує. З іншого боку, Індія – єдина велика економіка, яка нічим не зобов'язана Китаю. Ріст Індії не залежить від економічного росту КНР, так само як і зростання торговельних і культурних зв'язків, участь у багатосторонніх інститутах не зменшує їх суперництва і не знищує глибинних

розходжень, які залежать від їх прагнення до влади і впливу на регіональному і глобальному рівнях. Пекін, і особливо Нью-Делі, в довгостроковому плані розглядають протилежну сторону як основного стратегічного суперника в Азії, а можливо й у світі.

Існує багато галузей, де Індія та Китай залежать не від одного, проте цього недостатньо для повного відновлення відносин між країнами. Відоме гасло «Індія й Китай брати» було риторичним, хоча існує й зараз. Тенденцію до співробітництва між державами підтверджує термін «Кіндія» («Chindia»), що позначає два об'єднанні ринки. Хоча залучення країн до об'єднання в «Кіндію» є, повною мірою недоречним, бо вони залишаються двома жорсткими конкурентами, що мають намір рішуче обігнати не одного. Незважаючи на зміщення економічних зв'язків, Китай та Індія сповнені взаємних підозр і недовіри [37].

Китай, як велика держава, намагається зберегти свою позицію сильнішою щодо свого суперника – Індії. Китайський пошук глобальної сили і впливу протиставляється індійському прагненню стратегічної автономії й регіональному впливу. Великі держави незадоволені зростанням рівнозначних конкурентів, тому Китай (для збереження своєї зверхності й переваги над Індією) опирається будь-яким спробам Індії досягти стратегічного паритету за рахунок поєднання військових, дипломатичних і економічних засобів.

Нині Китай та Індія задіяні в геополітичній «шаховій партії» у країнах Азії й Африки. Геополітичне розширення їх горизонтів з пересіканням і накладанням сфер впливу сприяє суперечностям між державами. Дефіцит ресурсів, таких як нафта, газ і вода, сприяє новому витку напруження й заводить країни у класичну дилему безпеки: дії щодо збалансування і врівноваження сусіда сприймаються ними як виклик і загроза власній безпеці.

Китай та Індія залишаються заручниками геополітичного суперництва та конкурують між собою на «третіх ринках», навіть якщо там між ними немає ніякої двосторонньої торгівлі. Особливо ця конкуренція проявляється при зіткненні інтересів держав в галузі енергетичної політики. Енергетична безпека є провідним елементом зовнішньої політики Індії і КНР. Китай є другим, а Індія – шостим найбільшим споживачем енергії, що робить їх вагомими силами на ринку енергії. Пошук енергії Індією і Китаєм призводить до їх зіткнення в багатих на ресурси регіонах світу, що може спричинити як конкуренцію, так і співробітництво між цими двома державами. Ці відносини

є детермінантою енергетичної безпеки обох країн, а також регіонального і глобального миру й безпеки [38]. У пошуку енергії Китай значно випереджає Індію, хоча ті зусилля, які застосовують обидві держави до зміцнення своєї енергетичної безпеки – схожі.

Із послабленням гегемонії США та зростанням Китаю, відносини держав в Азії все більше вичащать багатополарністю, а отже й необхідністю дотримання «балансу сил». Однак багатополарність є лише мрією, якщо вона не підкріплена військовою могутністю. Головною ознакою прагнення до багатополарності є військова політика регіональних держав. У військовому і дипломатичному плані Китай і Індія є могутніми країнами. Збройні сили цих держав – одні з найшвидше зростаючих у світі.

Китай поєднує модернізацію західного типу з традицією центральної влади, здатної мобілізувати багатомільйонні маси, що надає КНР динамічності. Внутрішній динамізм породжує амбіції в зовнішній політиці. Коли держава стає сильною, з'являються нові потреби, а з ними й побоювання, що штовхають їх до експансії у різних формах. КНР не прагне взяти на себе якусь моральну місію, його метою є забезпечити собі приплив енергоресурсів, металів, стратегічних матеріалів тощо [39].

КНР, берегова лінія якої складає близько 14,5 тисяч кілометрів, є одночасно і сухопутною і морською державою. Географічне положення Китаю дуже вигідне – якщо КНР і не буде цілеспрямовано йти до світового лідерства, все одно країна перебуватиме в центрі геополітики. У XXI столітті Китай розширюватиме свою міць за кордоном, і в першу чергу завдяки флоту. Але морське оточення більш вороже, ніж на суходолі. Зона, яку китайці називають «першим острівним ланцюгом» (Корейський півострів, Курили, Японія, Тайвань, Філіппіни, Індонезія, Австралія), – усі території, окрім Австралії, є точками міжнародної напруги. Китай має територіальні суперечки з приводу багатого на енергоресурси океанського дна з Японією, Філіппінами, В'єтнамом. Тому цей ланцюг для КНР є «Великою стіною навпаки», за визначенням Дж. Холмса і Т. Йосіхара, тобто організованою лінією американських союзників, які блокують доступ КНР до Тихого океану [40].

Військово-морське командування Китаю демонструє агресивну філософію американського геополітика початку XX століття – Альфреда Тайера Мехена, який виступав за необхідність контролю над морем. З метою втілення цієї стратегії Китаю ще недостатньо потужності, проте приблизно через

15 років, відповідно до американських прогнозів, в КНР може бути більше підводних човнів, ніж у США. Метою військово-морської політики Пекіна є нарощення вздовж своєї берегової лінії такого потенціалу, який перешкодив би іншим великим країнам проникнути в зону між «першим острівним ланцюгом» та берегами Китаю [41].

Індія, у свою чергу, є навіть більше морською державою, ніж сухопутною, зважаючи на відокремлення її території від іншої частини континенту Гімалайськими гірськими хребтами. Військово-морські сили Індії – сьомі за своєю могутністю в світі. До недавнього часу відносини Індії з сусідами не були хорошими (захоплення Гоа і Сіккіму, війна з Пакистаном, сприяння виникненню громадянської війни в Шрі-Ланці). ВМС Індії діють далеко від берегів Індії, заходять до прибережних держав Африки, у Південно-Китайське море.

Індійські спостерігачі розглядають розвиток військово-морських сил Китаю та його економічний вплив у Південно-Східній Азії як потенційний виклик інтересам Індії. Підтримка Китаєм Пакистану є суттєвою перешкодою для Індії зайняти вагоме місце в Азії. Дехто розглядає індійсько-китайські відносини як «баланс сил» чи «конфлікт інтересів» і бачить Південну, Східну і Південно-Східну Азію як театр суперництва між Індією й Китаєм. Проте розвиток співробітництва між двома державами можливий через динаміку пошуку миру і процвітання в Азії.

Підбиваючи підсумки, необхідно зазначити, що довготривалий швидкий ріст КНР та Індії на початку XXI століття змінив міжнародний економічний і стратегічний баланс. Глобальна криза не змінила напрямку руху «тектонічних плит» глобального економічного впливу, але пришвидшила цей рух. Натомість, індійсько-китайські відносини за останні десятиліття перемістилися з периферії у центр світової політики. Вражаючий розмах Китаю контрастує, порівняно з «м'яким» зростанням Індії. Проте, результат цієї «гонки» є непередбачуваним.

Економічні амбіції, здається, додали нових імпульсів у суперництво Індії й КНР. Азійські гіганти усе ще в пастці свого «затяжного конфлікту», незважаючи на їх «взаємозалежність». Слід зазначити, що існує ряд чинників, які цьому сприяють. По-перше, економічна взаємна доповнюваність між Індією й Китаєм зникне, як тільки Індія кине Китаю виклик у виробництві, а Китай почне конкурувати з Індією у сфері комп'ютерних технологій і послуг. Співробітництво буде заміщене економічним суперництвом і конкуренцією. По-друге, суспільна думка в обох країнах характеризується

гострою підозрілістю одне до одного. По-третє, торговельні і взаємні економічні вигоди не нейтралізують військову дилему безпеки у відносинах двох держав. І нарешті, Нью-Делі і Пекін дедалі конкурують за вплив у Південній і Південно-Східній Азії та Індійському океані.

Економічний чинник усе ще слабкий для того, щоб побороти взаємні підозри. На думку Джона Холслега, торгівля і завоювання не виключають одне одного, а навпаки торговельні відносини живлять «гру влади», яку також можна простежувати в індійсько-китайських відносинах [42]. Проте, на нашу думку, конкуренція не обов'язково призведе до конфлікту. Потенціал економічного співробітництва Індії і Китаю ще далеко не вичерпаний.

На шляху Індії та Китаю багато економічних, соціально-політичних, демографічних викликів. Їх стратегічне майбутнє невизначене, складне і суперечливе. Економічне зростання Індії і Китаю відбувається в неоднозначних умовах – при дефіциті

ресурсів, глобальному економічному відновленні балансу сил, геополітичних зсувах, деградації навколишнього середовища, транснаціональних загрозах безпеці, що мають непередбачувані наслідки.

Таким чином, Індія і Китай є двома найбільшими, з найшвидшим розвитком, економіками у світі. Усе, що необхідно для співробітництва та активізації співробітництва, – це взаєморозуміння культурних, соціальних, політичних потреб та інтересів одне одного, а також довіра. Якщо Китай і Індія продовжать свою висхідну траєкторію, то їх зростання змінить сучасну картину світу – у світовій економіці, геополітиці, ресурсах, космосі, навколишньому середовищі і демографії. При Індії і Китаї, як провідних акторах в Азії, ймовірно, відбудеться трансформація регіону з «націй бідності» в багаті й процвітаючі країни, а їх розвиток і зростання принесе переваги не лише їм, а й, можливо, спонукатиме розквіт нового азіяського ренесансу.

ПОСИЛАННЯ

- 1/Bahl R. Superpower? The Amazing Race between China's Hare and India's Tortoise / Raghav Bahl. – New York: Portfolio/Penguin, 2010. – 272 p.
2. Bitzinger P. A., Desker B. Why East Asian War is Unlikely / P. A. Bitzinger, B. Desker // Survival. – 2008–2009. – Vol. 50. – №3. – P. 105-128.
3. Dancing With Giants. China, India and the Global Economy / Edit. L. Alan Winters, Shahid Yusuf. – Singapore: World Bank and the Institute for Policy Studies, 2007. – 272 p.
4. China's New Place in a World in Crisis. Economic, Geopolitical and Environmental Dimensions / Edit. Ross Garnaut, Ligang Song, Wing Thye Woo. – Canberra: ANU E Press, 2009. – 461 p.
5. Kaplan R. D. The geography of Chinese power : How Far Can Beijing Reach of Land and At Sea? / Robert Kaplan // Foreign Affairs. – 2010. – Vol. 89. – №3. – P. 22-41.
6. Lal R. Understanding India and China : Security Implications for the Unites States and the World / Rollie Lal. – Westport, CT: Praeger Security International, 2006. – 180 p.
7. The Rise of China and India – A New Asian Drama / Edit. Peng Er Lam, Tai Wei Lim. – Singapore: World Scientific Press, 2009. – 169 p.
8. Malik M. China and India : Great Power Rivals / Mohan Malik. – Honolulu: Lynne Rienner Publishers, 2011. – 441 p.
9. Meredith R. The Elephant and The Dragon : The rise of India and China and What It Means for All of Us / Robyn Meredith. – New York: W.W. Norton, 2007. – 252 p.
10. Overholt W. H. Asia, America and the Transformation of Geopolitics / W. H. Overholt. – Cambridge etc.: Cambridge univ. press, 2008. – 322 p.
11. Holslag J. China and India : Prospects for Peace / Jonathan Holslag. – New York: Columbia University Press, 2010. – 234 p.
12. Карлусов В. В. Китай : развитие вопреки мировому кризису / В. В.Карлусов // Вестник МГИМО-Университета. – 2010. – №4(13). – С. 191–199.
13. Лунев С.И. Внешняя политика Индии и воздействие на нее внутренних факторов / С.И. Лунев // Вестник МГИМО-Университета. – 2010. – №1(10). – С. 1–13.
14. Томберг Р.И. Антикризисные меры КНР : успехи велики, трудностей немало, перспективы светлые / Р.И. Томберг // Вестник МГИМО-Университета. – 2009. – №1(10). – С. 1–13.
15. Борділовська О. Індія в сучасному геостратегічному балансі сил / О. Борділовська // Вісник. – 2006. – Вип. 33–34. – С.67–72.
16. Городня Н. Країни Східної Азії в першому десятилітті XXI ст. : регіональні інтеграційні ракурси та глобальні пріоритети / Н. Городня // Дослідження світової політики. – Вип. 50. – 2010. – С. 198–227.
17. Шевчук О. В. Стратегія «м'якої сили» КНР на початку XXI століття / О. В. Шевчук // Наукові праці. Серія історична. – Випуск 150. – Том 162. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – С. 96–100.

18. Dancing With Giants. Op. cit. – P. 19.
19. Ibid. – P. 33.
20. China's New Place in a World in Crisis. Op. cit. – P. 55.
21. Ibid. – P. 61.
22. Bitzinger P. A. Op. cit. – P. 108.
23. Kaplan R. D. Op. cit. – P. 39.
24. Томберг Р.И. Указ. работа. – С. 7.
25. Городня Н. Вказ. праця. – С. 201.
26. Bitzinger P. A. Op. cit. – P. 122.
27. Борділовська О. Вказ. праця. – С. 69.
28. Лунев С.И. Указ. работа. - С. 6.
29. Lal R. Op. cit. – P. 54.
30. Meredith R. Op. cit. – P. 87.
31. Ibid. – P. 85.
32. Overholt W. H. Op. cit. – P. 233.
33. Ibid. – P. 265.
34. Карлусов В. В. Указ. работа. - С. 192.
35. Bahl R. Op. cit. – P. 19.
36. Ibid. – P. 24.
37. Malik M. Op. cit. – P. 346.
38. The Rise of China and India. Op. cit. – P. 151.
39. Шевчук О. В. Вказ. праця. – С. 97.
40. Kaplan R. D. Op. cit. – P. 25.
41. Ibid. – P. 26.
42. Holslag J. Op. cit. – P. 209.

Savchak H.G. China and India in current global integrational and processes / Institute of World Economy and International relations / Institute of World Economy and International Relations NAS of Ukraine.

This article reveals the peculiarities of the dynamic growth of international political influence of China and India, and the development of Sino-Indian relations in the context of the transformational changes of the global system of international relations. The author focuses on the definition of the foreign policy strategies of the countries, differences in their economic growth, and assesses the prospects for the role of China and India in the global geopolitical space.

Keywords: India, China, the global transformation processes, dynamic development, «peaceful rise», Sino-Indian relations.

Савчак Н.Г. Китай и Индия в глобальных интеграционных процессах современности / Институт мировой экономики и международных отношений НАН Украины.

Данная статья раскрывает особенности динамичного роста международно-политического влияния Китая и Индии, а также развития индийско-китайских связей в контексте трансформационных изменений глобальной системы международных отношений. Автор уделяет внимание определению внешнеполитических стратегий стран, различий в их экономическом росте и дает оценку перспективам роли Индии и Китая в глобальном геополитическом пространстве.

Ключевые слова: Индия, Китай, глобальные трансформационные процессы, динамичное развитие, «мирный рост», индийско-китайские отношения.

Стаття надійшла до редколегії 13.03.2012

Прийнята до друку 27.03.2012